

2. — und — : Ueber den Zug des Trauerfliegenschnäppers. *Muscicapa hypoleuca* (Pall.). Ibidem, p. 71—85.
3. Dupond, Ch. : Oeuvre du baguage des oiseaux en Belgique, Exercice 1942. Le Gerfaut, 33, p. 56—58.
4. Grittner, Ilse : Zugverhältnisse des europäischen Stieglitzes, *Carduelis carduelis* (L.). Vogelzug, 12, p. 56—73.
5. Hørring, R. : Fortsatte Resultater of Ringmaerkningerne i 1931—42, Nr 11. Vidensk. Medd. fra Dansk Naturh. Foren, 106, 1943, p. 415—426.
- 6a—c. Schaanning, H. Tho. L. : Fortsatte Resultater (IX—XIII) fra den Internasjonale Ringmerkning vedrørende Norske Trekkfugler. Stavanger Museums Arshefte 1938/39 (49) — 1942/1943 (53).

Korte mededeelingen.

Nogmaals *Sylvia melanocephala*.

De mededeeling van Dr J. C. Koch in Limosa, 12, p. 127, over het waarnemen van *Sylvia melanocephala* in de Scheveningsche Boschjes, den Haag, kwam mij reeds dadelijk aanvechtbaar voor, hetgeen ik op de October-vergadering (1940) van de „Club” kenbaar maakte. De heer Koch, toen reeds ziek, was niet op die vergadering aanwezig en kort daarna nam ik met schrik kennis van zijn overlijden. Het tijdelijk opnemen van een nieuwe soort voor de nederlandse avifauna, gebaseerd op deze mededeeling, vereischt echter in ieder geval een correctie.

Door een herhaald verblijf gedurende de laatste 20 jaren aan de Riviera en in het bijzonder op Corsica, heb ik verschillende Zuid-europeesche *Sylvia*-soorten terdege leeren kennen.

De meest voorkomende soorten zijn wel de zwartkop (*Sylvia atricapilla*) en *Sylvia melanocephala*. Beide soorten zijn voor Corsica en gedeeltelijk ook voor de Riviera standvogel. Mijn ervaring is dat de zwartkop ook aldaar de voorkeur geeft aan het parkachtige landschap, terwijl *Sylvia melanocephala* veel meer aan die terreinen de voorkeur schenkt, waar men hier te lande de gewone grasmusch (*Sylvia communis*) aantreft.

De veldkenmerken van de zwartkop zijn voldoende bekend, doch niet die van *Sylvia melanocephala*. Steeds werd ik getroffen door de molzwarte bovendeelen met de sterk afstekende, witte keel benevens de witgezoomde, ronde staart. Bovendien komt hierbij nog een ander kenmerk, dat zeer opvalt, indien de vogel niet te ver weg is, nl. de roodbruine kring rondom het oog. Bij een balg of een afbeelding uit een der groote plaatwerken vallen de eerste kenmerken minder op. Men ziet dan, dat de kop, inclusief de oogstreek, slechts geheel zwart zijn, terwijl de verdere bovendeelen aschgrauw zijn. In dit verband merk ik op, dat de afbeelding in Dresser: „History of the Birds of Europe” deze „molzwarte” kleur meer naar voren brengt dan bv. die in Naumann.

Juist door de opvallende molkleurige bovendeelen vind ik de naam zwarte grasmusch typischer, dan „kleine zwartkop”, temeer daar de maten slechts weinig verschillen (zie hieronder):

Behalve de twee hierboven gemelde soorten komt bovendien nog een derde soort grasmusch in het geding, die eveneens een zwarte kop heeft, nl. de Orpheusgrasmusch, *Sylvia hortensis*. Juist voor den veldornitholoog, die vaak onder minder gunstige omstandigheden tot determinatie moet overgaan, is het noodig op deze 3 soorten nader in te gaan.

Hieronder volgen de maten (vleugel volgens Hartert en totaallengte volgens Nauman):

	vleugel:	totaallengte:
<i>S. hortensis</i> :	77—83 mm	144—156 mm
<i>S. atricapilla</i> :	70—78 mm	141—147 mm
<i>S. melanocephala</i> :	57—62 mm	135—152 mm

De vleugelmaten geven een duidelijk verschil aan voor deze soorten, maar men moet niet vergeten, dat de vleugelafmeting een balgkenmerk is, waaraan de veldornitholoog niet veel heeft. Meer houvast heeft men in het algemeen aan de totaallengte, die in dit geval — in verhouding — minder afwijkt. Volledigheidshalve geef ik ook nog in het kort de veldkenmerken, voorkomend in Witherby's „Handbook of British Birds”, II, resp. op p. 73 (Orpheusgrasmusch), p. 79 (zwartkop) en p. 82 (zwarte grasmusch):

Het mannetje van de zwarte grasmusch heeft een glanzend schedelkapje, zich uitstrekkend tot beneden het oog, zuiver witte keel, bovendeelen leigrauw en zwart, benevens een afgeronde staart. Ook de Orpheusgrasmusch heeft een donkere schedelkap tot over het oog, doch de tint is veel meer bruin en ineen vloeiend; tenslotte is de staart bijna recht. Het verschil tusschen zwartkop en Orpheusgrasmusch valt voornamelijk op door de grootte en den vorm van het schedelkapje.

Ook hier wordt er op gewezen, dat de Orpheusgrasmusch en zwartkop in voorkomen veel overeenkomst vertoonen, terwijl de zwarte grasmusch zich voldoende kenmerkt.

Koch (l.c.) deelt op p. 128 mede, dat hij uit eenige portugeesche balgen onmiddellijk *S. melanocephala* herkende en voert dit als een indirect bewijs aan voor zijn waarneming. Ik meen echter, dat hiermede alleen is aange-toond, dat Koch zich met de zwarte grasmusch meer vertrouwd heeft gemaakt. Van deze drie soorten is de zwarte grasmusch het meest hokvast; waarnemingen buiten den broedtijd komen slechts zelden voor.

De zang van de Orpheusgrasmusch ken ik niet persoonlijk, doch ik vermeld slechts, dat deze soort maar weinig minder wordt gewaardeerd dan de nachtegaal. De zang van de zwarte grasmusch doet in vele gevallen denken aan die van de grasmusch; nimmer heb ik — ook bij een prevelende zang — iets bemerkt van een eindtriller, waarvan Koch spreekt.

Tenslotte deel ik nog mede, dat in de omgeving van de waterpartij in de Scheveningsche Boschjes jaarlijks meerdere zwartkoppen en meestal een braamsluiper voorkomen.

Thans nog de vraag: welke vogelsoort is daar gezien?

- 1e. dat dit een zwarte grasmusch geweest zou zijn, komt mij zeer onwaarschijnlijk voor, gezien de veldkenmerken, zang, gedrag en terrein-gesteldheid;
- 2e. de opgegeven omschrijving doet wel iets denken aan een Orpheusgrasmusch, maar Koch zegt zeer nadrukkelijk dat de bewuste vogel van de grootte van een braamsluiper was. De Orpheusgrasmusch is juist de grootste soort en komt daarom niet in aanmerking.

Hoewel ik Koch heb leeren kennen als een scherp waarnemer, ben ik in dit geval ervan overtuigd, dat hij zich vergist heeft. Wat het dan wel is geweest is thans niet meer uit te maken, voornamelijk door het ontbreken van een bewijsstuk.

J. F. M. van Malsen.

Een bijdrage tot de kennis van de broedbiologie van den grauwen vliegenvanger, *Muscicapa s. striata* (Pall.).

In mijn, reeds meermalen beschreven achtertuintje (cf. Limosa, 13, p. 104

en 15, p. 93) verscheen, op 10 Mei 1943, een paartje grauwe vliegenvangers. De vogels zaten op takjes van de evergreens of op een drooglijn, vervolgden elkaar, ook door de naastgelegen tuintjes, en af en toe werd de een door den ander gevoerd. Het exemplaar, dat gevoerd werd, was kenbaar aan een eenigszins gehavenden staart. Het voorwerp, dat voerde, zat nu en dan te zingen en daarom nam ik aan, dat het een ♂ was.

Den 13en Mei werd, op 4 m hoogte, in de klimop tegen den achtermuur, met den nestbouw begonnen. Beide geslachten namen daaraan deel, maar het ♀ ijveriger dan het ♂, dat meermalen rustig in de takken van de, vóór de nestplaats groeiende, hulst zat te zingen.

Aangezien ik 's winters geregeld voer uitstrooi, en het overige deel van het jaar ook het zaad, dat mijne kooivogeltjes versmadden, op de voerplaats deponeer, heb ik steeds een druk bezoek van huis- en ringmusschen, die zich vrijwel den geheelen dag in de takken van de evergreens ophouden. De vogels namen echter hoegenaamd geen notitie van elkaar. Op 18 Mei was het nestje gereed en een dag later lag er één eitje in. Het gedrag van den vliegenvangerman veranderde nu als bij tooverslag. Hij zat bijna voortdurend in de, vóór de nestplaats staande hulst en vloog woedend aan op elke musch, die het waagde om zich in zijne buurt te vertoonen. Een jonge, vrouwtjesmusch kreeg zoo'n opstopper, dat zij fladderend op den grond terecht kwam en daar eenige oogenblikken geheel beduusd bleef liggen. Deze agressieve houding verdween even plotseling als zij was opgekomen, toen het nestje, den 23sten Mei, 5 eitjes bevatte en het broeden een aanvang nam. Ook hierbij was het aandeel van het ♀ het grootst. Terwijl dit zat te broeden, vertoefde het ♂ soms ook eenige oogenblikken bij het nest. Misschien bracht het voer aan het broedende ♀. Zien kon ik dit echter niet. De hulst en de vóór en over het nest hangende klimopbladeren vormden daartoe een beletsel. Den 3den Juni (dus na 12 dagen) werden de jongen geboren, zij werden door beide ouders gevoerd, vlogen den 16en uit en verdwenen uit mijn gezichtskring.

Den 2den Juli kwamen de oude vliegenvangers echter terug en een dag later werd, op de plaats van het door mij verwijderde oude nest, met den bouw van een nieuw begonnen. Dit was den 7den gereed en bevatte den daaropvolgenden dag het eerste eitje. Het ♂ hervatte prompt zijne agressieve houding en hield deze vol tot 11 Juli, toen het broeden, op 4 eitjes, begon. Het kwam mij voor, dat het aandeel van het ♂, zoowel aan den nestbouw als het broeden, thans grooter was dan bij het eerste legsel. „Voeren”? van het ♀ op het nest zag ik nu in 't geheel niet. Den 23sten Juli kwamen de jongen ter wereld en den 5den Augustus vlogen zij uit.

T s j. G s. de Vries.

Nog enige waarnemingen over het gedrag van de fuut (*Podiceps cristatus*) in de voortplantingstijd.

In aansluiting op het medegedeelde in Limosa, 16, p. 116 en 117, nog de volgende waarnemingen:

Op 9 April 1943 zag ik weer twee paren futen (doortrekkers) in de „Katzenpose” op het IJselmeer bij Broekerhaven. Ook nu vertoonden beide partners om beurten de in de vorige mededeling beschreven „harmonica-

halsbeweging", nu echter gevolgd door het steken van de snavel gedurende enige seconden in de vleugeldekkveren. Enkele malen volgde na de „harmonica-halsbeweging" een soort trekkebekken, waarbij de futen hun halzen zeer sterk uittrokken en waarbij de snavels elkaar voortdurend beroerden. De siervieren aan de kop werden tijdens deze handelingen steeds zeer sterk uitgespreid.

Op 1 Juni d.a.v. observeerde ik een paar futen in een met populieren en ander hout omzoomde plas op een uiterwaard aan de Waal onder het dorp Leeuwen. Van dat paar zag ik het volgende: Eerst lagen de beide vogels vis-à-vis op het water in de „Katzenpose". Dit duurde maar even en hierbij maakte één vogel een 3-tal keren een onduidelijke „harmonica-halsbeweging". Toen gingen beide vogels zwemmen, de een achter de andere aan. De voorop zwemmende vogel stak onder het zwemmen nu eens de hals sterk schuin omhoog (bijna verticaal) de lucht in (waarbij hals, kop en snavel in één rechte lijn lagen), dan bracht hij zijn hals omlaag tot vrij dicht bij het water, waarbij naar ik meen (ik noteerde dit niet direct, waardoor ik later over dit punt in onzekerheid verkeerde) de hals uitgestrekt bleef. Deze handeling werd enige malen door de vogel uitgevoerd. De achtervolgende partner hield — al zwemmend — kop en hals schuin naar voren gestrekt, in een hoek van ca 45° met het wateroppervlak en zwom achter de andere partner aan op ca 1/2—1 m afstand, schuin links achter hem. Zo koerste het paar naar een nest aan de rand van de plas. Toen dook de eerste fuut en meteen daarna ook de achtervolgende vogel. Beiden kwamen even na elkaar bij het nest weer boven. Vervolgens morrelden ze met hun snavels aan het nest, beide tegelijkertijd. Daarna volgde een voortdurend duiken naar waterplanten, die door beide vogels met krachtige bewegingen in het nest werden verwerkt, wat soms enige minuten duurde. Dit aanbrengen van nestmateriaal zag ik 10 tot 15 maal na elkaar plaatsgrijpen. Daarna gingen beide vogels rustig op de plas drijven. Ik interpreteerde de hierboven beschreven achtervolging als een „overreden" door een tot nestbouw gestimuleerde vogel van de andere partner om gezamenlijk aan het nest te gaan werken.

A. J. L. van IJzendoorn.

Een late ooievaar (*Ciconia ciconia*) te Delft in 1575.

Mijn broer, Mr Ch. J. M. H e n s te 's Gravenhage, vond in het 5de Memoriaalboek van de Rekenkamer der Domeinen in de eerste (ongenummerde) folio's allerlei aantekeningen van merkwaardige gebeurtenissen, die, alhoewel niets met de Rekenkamer uitstaande te hebben, door den toenmaligen ambtenaar als curiosa zijn aangeteekend. Zoo vond hij o.a. de navolgende aantekeningen betreffende de late waarneming van een ooievaar te Delft in 1575. De tekst luidt: „A.o 1575, den XXIIIen en XXIIIen „octobris heeft een oyevaer hem verthoont telcken opten middage en „omhoge in de lucht gevlogen over ende rontsomme het marctvelt van „Delft ende dair naer op een gevel ofte schoorsteen staen clappen alsoft „inden somer geweest waere."

P. H e n s.

Een brutale sperwer (*Accipiter nisus*).

Een paar dagen vóór Pinksteren (13 Juni) 1943 stiet te Houthem, Limburg, een sperwer verwoed op een ren, waarin zich een kloek met kuikens bevond. De eigenaar, die achter zijn huis in den tuin stond, greep het

eerste het beste dat hem voor de hand kwam en wel een schoen en wierp daarmee naar den op de ren zittende vogel en trof hem zoodanig, dat hij half verdoofd naar een heg vloog, waarin hij door een buurman met een stok werd dood geslagen. Men hing toen het beest als vogelverschriker in een kerseboom.

Eerst veel later kwam het geval te mijner kennis. Ik heb toen het kadaver (dat natuurlijk niet meer geschikt was om te praepareeren) in handen gehad en kon daaraan nog vaststellen, dat het een oud ♂ van den sperwer betrof. De datum en de diersteid van den vogel maken het m.i. zeer waarschijnlijk, dat het hier een broedvogel betrof, hetgeen merkwaardig is, daar ik de soort tot nu toe in die omgeving nog niet als zoodanig heb kunnen vaststellen.

P. H e n s.

Dicht bij elkaar nestelen van putter (*Carduelis carduelis*) en groenling (*Chloris chloris*).

Op 26 Juni 1943 vond ik in een Amerikaanse lijsterbes op 1 m afstand van een puttersnest in dezelfde boom een nest van de groenling, dat ongeveer 75 cm lager lag. Het lijkt mij toe, dat deze beide vogels, speciaal in het door mij bij de putter (zie Limosa, 16, p. 152) beschreven broedterrein, te Vlissingen, graag elkaars gezelschap zoeken.

G. J. M. de G r e e f.

Agressieve boerenzwaluwen (*Hirundo rustica*).

In de maanden Juni, Juli en Augustus 1943 nam ik meermalen waar, dat boerenzwaluwen die boven het IJsselmeer, in de nabijheid van de dijk, jacht maakten op insecten, zeer agressief optraden tegen oeverloopers (*Tringa hypoleucos*) en zwarte sterns (*Chlidonias niger*). Vrij laag over het water vervolgden de zwaluwen dan deze beide vogelsoorten, zó lang tot de aangevallenen wegvluchtten, wat wel een bewijs is voor de hardnekkigheid van de aanvaller.

Het leek alsof de boerenzwaluw zijn voedselconcurrenten uit zijn jachtgebied verjoeg!

A. L. J. v a n I J z e n d o o r n.